

Problematika pohoršenia (*scandalum*) u Tomáša Akvinského

Andrea Blaščíková

BLAŠČÍKOVÁ, A.: The Scandal (*scandalum*) Issues in Thomas Aquinas. *Studia Aloisiana*, 4, 2013, 4, s. 23 – 31.

This paper focuses on the scandal issues in the view of Thomas Aquinas. Thomas' tractate of the scandal has its firm fundament in the biblical text which he translates into the systematical form. It discerns "scandal of the little ones" from "Pharisaical scandal", active scandal from passive scandal. It draws out the basic discernments when to avoid the scandal and when to risk it with regard to the maintenance of the verity of doctrine, life and justice. In conclusion the paper summarizes the actual aspects of Thomas' tractate of the scandal. *Keywords*: scandal, Thomas Aquinas, the verity of doctrine, life and justice

Úvod

Ku problematike pohoršenia možno pristúpiť z rôznych uhlov pohľadu, o čom svedčí aj súčasná diskusia, ktorá je predmetom záujmu tak sociálnej vedy, ako aj morálnej teológie či teologickej etiky. Súhrnne, a preto s istým zjednodušením, možno povedať, že v kontinentálnej reflexii badať snahu o prehĺbenie tradičného konceptu pohoršenia jeho obohatením o výsledky práce biblických exegetov.¹ Exkurz do dostupnej literatúry tiež napovie, že veľká časť zaoceánskej morálnej diskusie reaguje prostredníctvom obnoveného záujmu o tému pohoršenia na konkrétne spoločenské udalosti, ktoré pobúrili verejnú mienku.² V neposlednom rade treba spomenúť plodnú historickú reflexiu a návrat ku prameňom, kde sa na pomedzí morálno-teologického ukotvenia

1 DÍAZ GARCÍA kompletizuje sémantické pole pôvodných termínov *skandalon* a *skandalizō* a verifikuje ich prítomnosť v Evanjeliu podľa Matúša, pričom popri biblickom zdôvodnení tradičného zaradenia pohoršenia medzi previnenia voči láske upriamuje pozornosť na ten biblický význam pohoršenia, ktorý sa spája s otázkou cti viazanej na identitu, čím vlastne utvára akýsi prienik medzi porozumením pohoršeniu biblickej a sociálnej vedy. Porov. DÍAZ GARCÍA, Alejandro: Revaluando el escándalo. In: *Moralia : Revista de ciencias morales*, roč. 36, 2013, č. 137, s. 7–30.

2 Porov. SENANDER, Angela: *Scandal : The Catholic Church and Public Life*. Collegeville (Minn.) : Liturgical Press, 2012.

a kánonickoprávneho aplikovania ozrejmuje, aký význam má prehodnocovanie tradičnej problematiky v meniacich sa kultúrno-spoločenských prostrediach.³

V našom príspevku pristúpime k tejto aktuálnej téme kresťanskej etiky z hľadiska preskúmania pozícií Tomáša Akvinského. Prínos tohto návratu ku stredovekej koncepcii vidíme v systematickom objasnení tradičného učenia a vo vyzdvihnutí tých jeho aspektov, ktoré by bolo možné pokladať za aktuálne aj pre dnešok.

Definícia pohoršenia

Tomáš svoj ucelený traktát o pohoršení začleňuje do kontextu nerestí protirečiacich lásky (*caritas*)⁴, konkrétne dobročinnosti (*beneficentia*), vyjadrujúcej lásku vo vonkajších skutkoch a prejavujúcej sa vzdelávaním blížneho (*aedificatio proximorum*)⁵, predvídavou starostlivosťou (*providentia*) o jeho spásu⁶ a bratským napomenutím (*fraterna correctio*)⁷, čo sú v Tomášovom ponímaní prakticky len rôzne pomenovania pre vonkajší prejav lásky k blížnemu. Inými slovami, v systematizujúcom ponímaní je pohoršenie protipólom toho, ako by čnosť lásky mala stvárňovať a oživovať vzťahy v spoločenstve kresťanov.

Ako konkrétne človek pohoršením škodí blížnemu, objasní Tomášova definícia pohoršenia; jej znenie preberá od Hieronyma, sám ju však upravuje do nasledujúcej podoby: Pohoršenie je „nie celkom správne slovo alebo skutok dávajúci príležitosť k pádu“⁸. V definícii treba objasniť dve veci: jednak (1) v akom zmysle môže byť slovo alebo skutok *príležitosťou* k pádu druhého človeka, jednak (2) prečo Tomáš zvolil výraz „nie celkom správne (*minus rectus*) slovo alebo skutok“, a nie „zlé slovo alebo skutok“.

(1) Slovo alebo skutok je iba *príležitosťou* k pádu. Zlý príklad človeka nemôže byť dostatočnou príčinou pádu druhého, nemôže pád spôsobiť,⁹ lebo duchovný pád má dostatočnú príčinu len v slobodnej vôli.¹⁰ Znamená to, že k pádu disponuje človeka jeho vôľa a príležitosťou k pádu je cudzí príklad. Keďže biblickým príkladom zlej vôle, zlomyseľnosti boli v predchádzajúcej tradícii i pre Tomáša farizeji, pohoršujúci sa na Kristovi, tento druh pohoršenia nazýva Tomáš farizejským (*scandalum phariseorum*).¹¹ Sekundárne môže druhého človeka disponovať k pádu aj slabosť (*infirmitas*) alebo nevedomosť

3 Porov. FOSSIER, Arnaud: «Propter vitandum scandalum»: Histoire d'une catégorie juridique (XIIe–XVe siècle). In: *Mélanges de l'Ecole Française de Rome Moyen-Âge*, roč. 121, 2009, č. 2, s. 317–348.

4 Porov. *STh* II–II, q. 43, pr.

5 Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 2, qc. 2.

6 Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 2.

7 Porov. *STh* II–II, q. 31, pr.

8 „...dictum vel factum minus rectum praebens occasionem ruinae.“ (*STh* II–II, q. 43, a. 1.)

9 Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 1 ad 3.

10 Porov. *STh* I–II, q. 75, a. 2–3; I–II, q. 80, a. 1.

11 Farizej podľa Tomáša v hĺbke svojho srdca nenávidí pravdu (porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 2) a stavia sa proti učení Krista prinášajúcemu spásu (*STh* III, q. 42, a. 2).

(*ignorantia*). V tomto prípade ide o tzv. pohoršenie maličkých (*scandalum pusillorum*). Pod maličkými Tomáš rozumie malých či nedospelých v Kristovi (*parvulis in Christo*), prípadne nekonvertitov (*novo conversis ad Christum*).¹² Ich nevedomosť, ktorá má pôvod v postupnosti prenikania do pravdy, sa môže prejavíť tým, že sú zmätení nielen zlými činmi iných, ale aj dielami pravdy.¹³ Taktiež na začiatku ich napredovania na duchovnej ceste môžu byť pre pretrvávajúce návyky z predchádzajúceho života a všedné hriechy oslabenejší pri zdolávaní prekážok.¹⁴ Ak je človek vnútorne dobre disponovaný aj vzhľadom na správnosť rozumu, aj vzhľadom na správnosť vôle, nepadne ani v prípade, keď vidí iných správať sa nezriadene v slovách alebo v skutkoch.¹⁵

(2) Nutnosť prihliadnuť na maličkých, ktorých pohoršeniu by sa mal človek vyhýbať, lebo v istom zmysle ešte nie sú schopní žiť plne v pravde, sa odrazila aj v Tomášovej definícii pohoršenia, konkrétne vo vyjadrení, že pohoršenie je *nie celkom správne* slovo alebo skutok. Výraz „nie celkom správne“ zahŕňa nielen to, čo je osebe zlé (hriech), ale aj to, čo má zdanie a podobu zla, „ako keď niekto stoluje na modloslužobnej hostine [1 Kor 8,10]. Lebo hoci samo osebe, ak to človek nečiní so zlým úmyslom, to nie je hriešne, predsa sa takým skutkom môže dať druhému [maličkým] príležitosť k pádu, lebo to má akési zdanie a podobu uctievania modly“¹⁶.

Druhy pohoršenia

Uvedené prvky definície sa premietli do špecifikácie druhov pohoršenia. Tomáš rozlišuje medzi pohoršením aktívnym (*scandalum activum*) a pohoršením pasívnym (*scandalum passivum*). Aktívne pohoršenie nastáva:

- a) keď niekto svojím zlým slovom alebo skutkom zamýšľa zviešť iného k hriechu, odlúčiť ho od Boha;¹⁷
- b) keď niekto síce nemá priamo v úmysle zviešť druhého ku hriechu, ale je predvídateľnou okolnosťou jeho skutku, že bude príležitosťou ku hriechu iných, či už preto, že človek pácha hriech verejne, alebo že verejne koná taký skutok, ktorý sa podobá hriechu.¹⁸

12 Porov. *Super Mt.*, cap. 18, l. 1; *STh II-II*, q. 43, a. 5 s. c.

13 Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 2.

14 Porov. *Contra impugnates*, pars IV, cap. 3 ad 8.

15 Porov. *STh II-II*, q. 43, a. 5. Neznamená to, že by aj dokonali nemohli voľbou (*ex electione*) ľahko zhréšiť zo slabosti, ale že nepadnú z dôvodu nasledovania príkladu druhého človeka (porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 3, qc. 1).

16 „...sicut cum aliquis recumbit in idolio. Quamvis enim hoc secundum se non sit peccatum, si aliquis hoc non corrupta intentione faciat; tamen quia habet quandam speciem vel similitudinem venerationis idoli, potest alteri praeberere occasionem ruinae.“ (*STh II-II*, q. 43, a. 1 ad 2.)

17 Porov. *STh II-II*, q. 43, a. 1 ad 4; *II-II*, q. 43, a. 3; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 1 ad 2. Neskoršia tradícia nazvala tento druh pohoršenia diabolským (*scandalum diabolicum*), lebo je odpoveďou na konanie Zlého. porov. DÍAZ GARCÍA, Alejandro: Revaluando el escándalo. In: *Moralia : Revista de ciencias morales*, roč. 36, 2013, č. 137, s. 10.

18 Porov. *STh II-II*, q. 43, a. 1 ad 4.

K pasívnemu pohoršeniu dochádza, keď si niekto berie príležitosť ku hriechu zo slova alebo skutku druhého. Aj tu však treba rozlišovať:

- a) Slovo a skutok osoby A môže byť náležitý (podľa druhu i okolností), osoba B je však vnútorne zle disponovaná (napr. závistlivá), a preto je uvedená do hriechu z dobrého a správneho skutku osoby A (závidí jej dobrý skutok). Nedostatok správnosti tu nie je na strane osoby A, ale na strane osoby B. Keďže osoba A, pokiaľ ide o ňu, nedala aktívne pohoršenie, došlo len k pasívnemu pohoršeniu osoby B. Osoba A teda nenesie vinu za pád osoby B. Z toho možno vyvodíť, že niekedy môže nastať pasívne pohoršenie bez aktívneho.
- b) Slovo alebo skutok osoby A je nenáležitý, teda osoba A dáva aktívne pohoršenie, ale osoba B si z tohto slova alebo skutku pohoršenie neberie, nedáva svoj súhlas. Napriek tomu osoba A nesie vinu za pohoršenie. Ide o prípad aktívneho pohoršenia bez pasívneho.
- c) Nakoniec slovo alebo skutok osoby A je nenáležitý, teda osoba A dáva aktívne pohoršenie, čím hreší. Osoba B si z toho slova alebo skutku berie pohoršenie, čím taktiež hreší. Ide teda o prípad aktívneho pohoršenia spolu s pasívnym.¹⁹

Po špecifikovaní druhov pohoršenia bližšie preskúmame tú kombináciu aktívneho a pasívneho pohoršenia, podľa ktorej by človek aktívne pohoršoval aj vtedy, keby pri konaní nebral do úvahy, že jeho skutok môže viesť maličkých do pasívneho pohoršenia, hoci bez zreteľa na túto okolnosť by bol správnym skutkom. Ohľad na spásu maličkých totiž môže niekedy vyvolať napätie vo svedomí, či je náležité, aby sa človek z lásky k nim vzdal časných alebo aj duchovných dobier.

Konflikt aktívneho pohoršenia a pravdy náuky, života a spravodlivosti

Riešenie uvedenej otázky treba vidieť v perspektíve poriadku lásky, *ordo amoris*. Základná téza hovorí, že „viac máme milovať duchovnú spásu blížneho, ktorej sa prekáža pohoršením, než ktorékoľvek časné dobrá“²⁰. Znamená to, že človek by mal byť vnútorne pripravený vzdať sa časných dobier z lásky k maličkým, aby sa nepohoršili a aby nebola ohrozená ich spása. Podobne aj na duchovné dobrá treba nazerať v prizme spásy blížneho. Zrieknuť sa tých, ktoré sú nutné na spásu, by znamenalo poprieť samotný zmysel vonkajšieho prejavu lásky, ktorým je vzájomné „budovanie“, vzdelávanie (*aedificatio*). Preto

¹⁹ Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 1 ad 4.

²⁰ „Magis enim debemus diligere spiritualem salutem proximi, quae impeditur per scandalum, quam quaecumque temporalia bona.“ (*STh* II–II, q. 43, a. 8 arg. 1.)

Tomáš v odvolaní sa na Hieronyma²¹ a Gregora Veľkého²² tvrdí, že v úsilí vyhnúť sa pohoršeniu nemožno zanechať pravdu učenia, pravdu života a pravdu spravodlivosti. Je však dovolené, keď hrozí pohoršenie maličkých, zrieknuť sa na nevyhnutný čas tých aspektov pravdy náuky, života a spravodlivosti, ktoré nie sú nutné na spásu. V nasledujúcich odsekoch sa pokúsime osvetliť tento rozmer Tomášovho učenia o pohoršení.

Zachovať pravdu učenia (*veritas doctrinae*) znamená byť v zhode s božskou správnosťou alebo s pravidlom Božieho zákona v tom, čo sa vzťahuje k poznaniu (*cognitio*).²³ S ohľadom na spásu blížneho sem patrí povinnosť ohlasovať tie pravdy učenia, ktoré sú nutné na spásu, a to tak správne (nezavádzajúc žiaka, neskršľujúc učenie a pod.), ako aj vhodne podľa doby a osôb (*secundum congruentiam temporis et personarum*).²⁴ Sú tu však i duchovné dobrá vzťahujúce sa k pravde učenia, ktoré nie sú nutné na spásu; tých sa možno podľa Tomáša na istý čas zrieknuť so zreteľom na slabosť a nevedomosť tých, čo sú náchylní pohoršiť sa, avšak len dovtedy, kým „zdôvodnením takéto pohoršenie prestane“²⁵.

Pravdu života (*veritas vitae*) dosahuje človek, ktorý svoje konanie stvára podľa Božieho zákona,²⁶ resp. koná, ako ho učí rozum.²⁷ Podľa Tomáša nie je dovolené opustiť pravdu života hriechom za nijakých okolností, teda ani vtedy, keby touto okolnosťou bolo predvídané pohoršenie slabého brata.²⁸ Avšak, ak človek žije v pravde, nie je pobádaný iba zdržať sa hriechu. Môže rozpoznať, že je Božím rozumom povolaný k vyšším darom milosti, ako sú podľa Tomáša (evanjeliové) rady či skutky milosrdenstva (napr. almužna, bratské napomenutie). Tieto skutky, hoci na spásu nie sú nevyhnutné, predsa

21 „Hieronymus dicit quod dimittendum est propter scandalum omne quod potest praetermitti salva triplici veritate, scilicet vitae, iustitiae et doctrinae.“ (*STh* II-II, q. 43, a. 7 arg. 4.) „...secundum regulam Hieronymi, omnia quae possunt praetermitti salva triplici veritate, sunt propter scandalum dimittenda.“ (*STh* II-II, q. 43, a. 8, arg. 2.) Ďalšie formulácie tohto názoru pozri: *STh* II-II, q. 33, a. 6 arg. 2; *De virtutibus* q. 3, a. 1 arg. 3; *Contra impugnantes*, pars IV, cap. 3 arg. 8; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 2, arg. 1.

22 „...Gregorius dicit, super Ezech., si de veritate scandalum sumitur, utilius nasci permittitur scandalum quam veritas relinquatur.“ (*STh* II-II, q. 43, a. 7 s. c.) Uvedený Gregorov názor uvádza Tomáš aj iných miestach, napr. *STh* III, q. 42, a. 2 ad 1; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1, s. c. 1; *De quodlibet* V, q. 12, a. 2, s. c.

23 Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1, co. 1.

24 Porov. *STh* II-II, q. 43, a. 7 ad 2; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1 ad 3.

25 „Propter quod sunt spiritualia opera vel occultanda, vel etiam interdum differenda, ubi periculum non imminet, quousque, reddita ratione, huiusmodi scandalum cesset.“ (*STh* II-II, q. 43, a. 7.) V princípe platí, že ak sa človek neusiluje pochopiť objasnené dôvody skutku, ktorý má pre neho zdanie nezriedenosti, jeho postoj hraničí s pohoršením zlomyseľných, pre ktoré netreba sa zrieknuť nijakých duchovných skutkov (porov. *STh* II-II, q. 43, a. 7).

26 Porov. *STh* II-II, q. 109, a. 2 ad 3; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1, co. 1.

27 Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 46, q. 1, a. 1, qc. 3 ad 1.

28 Podľa Tomáša nie je dovolené dopustiť sa pre záchranu brata, ktorému hrozí ťažký hriech, ani všedného hriechu, čo zdôvodňuje takto: „Hoci všedný hriech (*peccatum veniale*) neberie milosť, skrze ktorú je spása človeka, predsa keďže všedný hriech usposobuje ku smrteľnému (*disponit ad mortale*), je na škodu spásy.“ (*STh* II-II, q. 43, a. 7 ad 5.) Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1 ad 2. Tomáš však v tejto súvislosti poznamenáva, že to, čo je všedným hriechom v istých okolnostiach, nemusí ním byť so zreteľom na iné okolnosti.

len dokonalejšie privádzajú ku spásu, a preto sa podľa Tomáša nemajú jednoducho (*simpliciter*) vynechať pre pohoršenie, ale možno tak urobiť na potrebný čas,²⁹ ak si to aktuálny stav a situácia vyžaduje. Ako príklad môžeme spomenúť skutok bratského napomenutia (*correctio fraterna*). Hoci tento skutok je sám osebe správny, treba vždy zvážiť, či v sumáre okolností situáciu ešte nevyhroť a napomínaného brata ešte viac nepohorší, teda či nie je vhodnejšie vyčkať na priaznivejšie okolnosti. Ak človeku naozaj leží na srdci dobro (spása) priateľa, musí byť bratské napomenutie vykonané najmä s ohľadom na cieľ, ktorým je vzchopenie či nové naštartovanie blížneho alebo, tomášovsky, polepšenie a náprava (*emendatio*). Preto má človek zohľadniť aj okolnosti (osoby, času, miesta a pod.), ako si to vyžaduje vo všeobecnosti každé čnostné konanie,³⁰ čo si môže niekedy vyžadovať zdržať sa napomenutia na istý čas. Človek sa tým nepreviní voči pravde života, naopak, jeho skutok by mal nedostatok správnosti, keby napomenul bez ohľadu na okolnosti.

Zachovať pravdu spravodlivosti (*veritas iustitiae*) znamená podľa Tomáša zachovať to, čím je človek povinný druhému podľa zákona.³¹ Túto definíciu najskôr situujeme do kontextu konania osoby zodpovednej za výkon sudcovskej moci. Osoba s rozhodovacou právomocou musí konať tak, aby bolo zachované právo, a to bez ohľadu na pohoršenie, ktoré z toho môže vyplývať, čiže aby bolo človeku dané to, čo mu patrí a je priamo užitočné (napr. finančné vyrovnanie a pod.). Tomáš však pripúšťa, že napríklad v udeľovaní trestov musí sudca rozlišovať. To znamená, že v úsilí vyhnúť sa väčšej škode pre spoločenstvo alebo štát môže upustiť od trestu alebo ho zmierniť, a to najmä vtedy, ak ide o vládcu alebo mnohých ľudí, a je preto dôvodná obava z rozdelenia (*schizma*). Ani takéto „výnimky“ však nesmú byť uplatňované nerozvážne, lebo sudca musí brať do úvahy aj to, že pre rozšírenie hriechu panovníka alebo mnohých ľudí môže vzniknúť ešte väčšie nebezpečenstvo, ako by bolo potrestanie vinníkov.³² Preto tak ako príliš prísne tresty pre vládcov a previnilé množstvo môžu pohoršiť maličkých, takisto ich môže pohoršiť aj príliš mierny trest, ktorým nie sú dostatočne vystríhaní od nasledovania zlého skutku.³³

Zachovávanie pravdy spravodlivosti nie je však iba úlohou sudcov, ale i jednotlivcov. Tu Tomáš rozlišuje, či jednotlivec v duchu pravdy spravodlivosti chráni vlastné časné dobré alebo dobré iných – občanov alebo veriacich. Správca dohier mnohých (štátu, Cirkvi) ich nesmie jednoducho zanechať pre

29 Neplatí to však o tých, ktorí sú viazaní požiadavkou spravodlivosti, ako rehoľníci alebo tí, ktorým bola úradne zverená služba skutkami duchovného alebo telesného milosrdenstva pomáhať bratom trpiacim nedostatkom (porov. *STh* II-II, q. 43, a. 7 ad 4; *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 2 ad 1 a ad 3).

30 Porov. *De virtutibus* q. 3, a. 1.

31 Porov. *STh* I, a. 16, a. 4 ad 3.

32 Porov. *Super Sent.*, lib. 4, d. 38, q. 2, a. 4, qc. 1 ad 1. Schizma je v Tomášovom ponímaní dobrovoľným a úmyselným oddelením sa od jednoty Cirkvi, ktorú činí láska (porov. *STh* II-II, q. 39, a. 1). Závažnosť tohto špecifického hriechu je veľká, lebo sa obracia proti duchovnému dobru mnohých (porov. *STh* II-II, q. 39, a. 2 ad 3).

33 „...ut aedificentur in poena qui sunt scandalizati in culpa.“ (*STh* I-II, q. 87, a. 6 ad 3; porov. *STh* III, q. 69, a. 2 ad 3.)

pohoršenie.³⁴ Ak však ide o dobrá, ktoré patria jednotlivcom, nemožno nebrať do úvahy evanjeliou výzvu podeliť sa s plášťom v úsilí vyhnúť sa pohoršlivému súdeniu sa s bratom (porov. Mt 5,40; 1 Kor 6,7).³⁵ Tomáš sa v tomto prípade pridrižiava Augustínovho názoru, podľa ktorého treba danú požiadavku chápať podľa pripravenosti ducha, to znamená, že človek má byť pripravený vzdať sa materiálnych dobier, radšej strpieť krivdu ako sa súdiť. Avšak reálne zaujatý postoj musí závisieť od toho, či je to vhodné a prospešné podľa konkrétnej situácie a okolností. Totiž pohoršenie slabých bratov sa môže utíšiť aj tým, že vysvetlíme, čo je požiadavkou spravodlivosti, čím vlastne človeku dáme viac, ako keby sme sa s ohľadom na lásku k nemu vzdali našich dobier.³⁶ Umožníme mu totiž opustiť pomýlený pohľad a vzdať sa predsudku.³⁷ Je zrejmé, že nerozlišujúce zanechávanie časných dobier zo strachu pred pohoršením by mohlo viesť k utváraní príležitostí pre zlodejov, aby sa ich zmocňovali, a zároveň zotrvali v činení bezprávia.³⁸

Objasnili sme, že v prípade rozhodovania, či sa zdržať istého osebe dobrého konania s ohľadom na pohoršenie brata, je potrebné rozlišovať, či ide o skutočne slabého brata, alebo o zlomyseľného človeka. Len v prípade hroziaceho pohoršenia slabých má konajúci povinnosť brať do úvahy túto okolnosť. Ďalej má postupovať podľa všeobecného kritéria uprednostnenia duchovných dobier pred časnými a v rámci duchovných dobier uprednostnenia tých, ktoré sú nutné na spásu. V prípade pretrvávajúceho konfliktu má prednosť zachovanie podmienok nutných na vlastnú spásu pred zachovaním ohľadu na prípadné pohoršenie druhého.

Záver

V závere sa pokúsime so zreteľom na potreby súčasného človeka zosumarizovať aktuálne prvky Tomášovej náuky o pohoršení. Hlavný dôraz patrí Tomášovmu vyzdvihnutiu poriadku dobier, bez ktorého sa nezaobíde nijaká spoločnosť (ani pluralitná demokracia) a nijaké morálne uvažovanie. Pokiaľ ide o správnosť konania jednotlivca, každý konajúci subjekt by mal, s ohľadom na možné (aktívne alebo pasívne) pohoršenie, mať na pamäti štyri veci:

1. To, že jeho zlé skutky neškodia len jemu, ale majú možný negatívny vplyv aj na druhých, ktorí z nedostatku poznania a vnútornej pevnosti môžu ustúpiť od svojho správneho konania a nasledovať zlý príklad. Keďže ide o vonkajšie zlé skutky jednotlivca, na ktorých utajenie sa dnes ťažko možno spoliehať, v súčasnosti rastie zodpovednosť najmä verejných činiteľov,

³⁴ Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 8.

³⁵ Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 8 arg. 4.

³⁶ Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 8.

³⁷ Porov. *Contra impugnates*, pars IV, cap. 3 ad 8.

³⁸ Porov. *STh* II–II, q. 43, a. 8.

mienkotvorných osôb a všetkých tých, ktorí zo svojej funkcie sú najviac na očiach druhých.

2. To, že ani jeho osebe dobré skutky nemusia byť celkom správne, ak ako okolnosť nezohľadní aj možné pohoršenie tých, ktorí zatiaľ nie sú vstave pochopiť, hoci nemajú zlú vôľu (tzv. maličkí). Keďže nie vždy sa dá od takého skutku odstúpiť bez hriechu, konajúci musí rozlíšiť, či dočasné zdržanie sa konania závažným spôsobom neuškodí pravde náuky, života a spravodlivosti.
3. To, že nemôže byť zodpovedný za každé pohoršenie. Nemožno za skutočne (nezavinene) nevedomých pokladať tých, ktorí sa v nevedomosti udržiavajú, a za slabých tých, ktorí sa ani neusilujú prekonať neporiadok vo svojich náklonnostiach pevným príľnutím k dobru. V takomto prípade by bolo na škodu pravdy náuky, života a spravodlivosti brať ohľad na dané osoby, ktoré pohoršením v skutočnosti iba zakrývajú vlastné hodnotové preferencie a neochotu porozumieť.
4. To, že najmä v dnešnej dobe sa sám musí snahou o pravdu života vyhýbať pasívnemu pohoršeniu tým, že prekonáva každú intelektuálnu nepoctivosť a usiluje sa o morálnu čnosť, nielen aby sa nedal zviešť k nasledovaniu rôznych verejne šírených mienok a životných modelov, ale zároveň aby spoluvytváral prostredie pozitívne vplývajúce na náležitejšie uchopenie pravdy v jej trojakom aspekte.

Na záver treba povedať, že uvedená interpretácia Tomášovej náuky o pohoršení, ponúkajúca striktné rozumové kritériá pre správne posúdenie konfliktných situácií, by nemala ostať nedoplnená o jej spirituálno-morálny rozmer. Ten sa dostáva do popredia, keď subjektu konania poukážeme aj na plnší horizont posúdenia aspektov situácií, naznačiac možnosť otvorenia sa vnútornej prítomnosti Ducha skrze jeho nadprirodzené dary.

Zoznam literatúry

- DÍAZ GARCÍA, Alejandro: Revaluando el escándalo. In: *Moralia : Revista de ciencias morales*, roč. 36, 2013, č. 137, s. 7–30.
- FOSSIER, Arnaud: «Propter vitandum scandalum» : Histoire d'une catégorie juridique (XIIe-XVe siècle). In: *Mélanges de l'Ecole Française de Rome Moyen-Âge*, roč. 121, 2009, č. 2, s. 317–348.
- S. THOMAE DE AQUINO: *Quaestiones de quolibet* [skratka *De quodlibet*]. Textum Taurini 1956. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
- S. THOMAE DE AQUINO: *Quaestiones disputatae de virtutibus* [skratka *De virtutibus*]. Textum Taurini 1953. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
- S. THOMAE DE AQUINO: *Scriptum super Sententiis* [skratka *Super Sent.*]. Textum Parmae 1856. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
- S. THOMAE DE AQUINO: *Summa Theologiae* [skratka *STh*]. Textum Leoninum Romae 1888. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>

- S. THOMAE DE AQUINO: *Super Evangelium S. Ioannis lectura* [skratka *Super Io.*]. Textum Taurini 1952. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
- S. THOMAE DE AQUINO: *Super Evangelium S. Matthaei lectura* [skratka *Super Mt.*]. Textum Taurini 1951. <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
- SENANDER, Angela: *Scandal : The Catholic Church and Public Life*. Collegeville (Minn.) : Liturgical Press, 2012.

doc. Andrea Blaščíková, PhD.
Katedra náboženských štúdií FF UKF
Hodžova 1, 949 74 Nitra
ablascikova@ukf.sk